

oraz Uniwersytet Europejski „Viadrina” z Frankfurtu nad Odrą przy współudziale poznańskiego uniwersytetu (por. obszerne sprawozdanie z tej konferencji pióra Haliny Janickiej zamieszczone w „Przeglądzie Zachodnim” nr 4/1995, ss. 224-229).

W obszernej, liczącej 362 str. książce, opublikowano teksty dwudziestu jeden autorów, głównie z Polski i Niemiec, ale także z Holandii i Bułgarii. Prace zgromadzono w trzech dużych blokach tematycznych.

W pierwszej części tej interesującej pracy znajdujemy opracowania dotyczące ochrony mniejszości w ramach Ligi Narodów (LN), a także stanowisko Polski i Niemiec wobec postanowień LN dotyczących mniejszości narodowych.

W części drugiej zamieszczono materiały dotyczące roli i znaczenia ONZ, Rady Europy, OBWE i praw Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony praw mniejszości. Znajdujemy tam także rozważania na temat definicji mniejszości oraz ochrony mniejszości jako prawa obywatelskiego i prawa człowieka.

W ostatniej części noszącej tytuł *Polityczna i prawna sytuacja ochrony mniejszości państw europejskich* zamieszczone są rozważania na temat statusu mniejszości w konstytucjach krajów środkowoeuropejskich, sytuacji mniejszości na pograniczu duńsko-niemieckim, klauzul dotyczących ochrony mniejszości narodowych w nowych dwustronnych traktatach Polski z państwami sąsiednimi oraz politycznych aspektów ochrony mniejszości narodowych w Polsce i na Litwie.

Godnym podkreślenia jest fakt, iż w tym prestiżowym wydawnictwie wstęp, obszerne sprawozdanie z konferencji oraz wielostronicowe streszczenia wszystkich opracowań, opublikowane są w języku polskim. Zwraca także uwagę staranna redakcja naukowa i edytorska. Praca godna polecenia każdemu kto interesuje się przeszłością i terażniejszością mniejszości narodowych w Europie.

Andrzej Sakson

Bundesarchiv, Russischer Staatlicher Archivdienst, Russisches Staatliches Militärarchiv: Reichswehr und Rote Armee. Dokumente aus den Militärtarchiven Deutschlands und Rußlands 1925 - 1931, herausgegeben für das Bundesarchiv von Friedrich P. Kahlenberg, für den Russischen Archivdienst von Rudolf G. Pichoja, für das Russische Staatliche Militärarchiv von Ljudmila V. Dvojnych, bearbeitet von Kai von Jena und Natalja E. Elisseeva unter Mitarbeit von Hannsjörg F. Buck und Ivan V. Uspenskij, Koblenz 1995, 127 ss. + 1 nlb.

W lipcu 1992 r. podpisana została umowa między niemieckim Archiwum Federalnym a Rosyjską Służbą Archiwalną, ustalająca zasady współpracy archiwistów RFN i Federacji Rosyjskiej. Umowa przewiduje m.in. wspólne redagowanie i wydawanie zbiorów dokumentów dotyczących dziejów stosunków niemiecko-rosyjskich, w tym też – niemiecko-radzieckich. Pierwsza publikacja, będąca efektem tej współpracy, poświęcona została niemiecko-radzieckim stosunkom wojskowym w okresie republiki weimarskiej.

Praca ta, wydana i wydrukowana staraniem *Bundesarchiv*, jest stosunkowo trudno dostępna toteż zasygnalizowanie jej istnienia i choćby najkrótsze przedstawienie zawartości polskiemu czytelnikowi wydaje się szczególnie sensowne. Na zbiór składa się dziesięć dokumentów z lat 1925-1931, pięć – z archiwów rosyjskich, drugie tyle – ze zbiorów przechowywanych w Republice Federalnej. Dokumenty niemieckiej proveniencji to: raport kapitana (późniejszego generała) Kurta Studenta z jego podróży do ZSRR (datowany 10 września 1926), sprawozdanie pułkownika

(później generała) Helmutha Wilberga i porucznika Paula Jeschonka na temat ich podróży do Moskwy i Lipiecka we wrześniu 1926 r., raport końcowy utworzonej przez *Reichswehrę* tzw. *Forschungsgruppe Amberg*, dokonującą na terenie ZSRR prób z bronią chemiczną (za rok 1926), datowany 31 marca 1926 r. w Moskwie raport kapitana (późniejszego generała) Martina Fiebiga o jego działalności jako doradcy wojskowego w radzieckim lotnictwie oraz sprawozdanie (sporządzone w Moskwie 15 lutego 1926) tego samego oficera, dotyczące ćwiczeń teoretycznych, realizowanych w radzieckiej Akademii Lotnictwa Wojskowego i poświęconych ewentualnej wojnie z Polską i Rumunią.

Strona rosyjska udostępniła: fragment sprawozdania ówczesnego zastępcy szefa sztabu Armii Czerwonej, Michaiła Tuchaczewskiego z 3 października 1925 r. z jesiennych manewrów *Reichswehry*, pismo komisarza ds. wojskowych ZSRR Klimenta Woroszyłowa (z grudnia 1927) do udającego się z misją wojskową do Rzeszy komendanta północnokaukaskiego okręgu wojskowego Hieronima Uborewicza, zawierające zalecenia na okres pobytu delegacji radzieckiej w Niemczech, sprawozdanie dowódcy i komisarza wojennego 5 korpusu strzelców Aleksandra Todorskiego z 5 października 1928 r. o jego podróży do Niemiec, sprawozdanie Jana Berzina, szefa IV Oddziału sztabu Armii Czerwonej z 24 grudnia 1928 r., omawiające główne kierunki współpracy między siłami zbrojnymi Rzeszy i ZSRR. Ostatnim z zamieszczonym w tej edycji dokumentem jest podpisany przez J. Berzina protokół narady w Ludowym Komisariacie Obrony ZSRR w dniu 3 marca 1931 r., poświęconej pracom prowadzonym przez *Reichswehrę* na terenie Związku Radzieckiego w roku 1930.

Wszystkie dokumenty wydrukowano w języku oryginału, opatrując je regestami w języku niemieckim lub rosyjskim. Opracowane zostały wzorowo, a bardzo dokładne przypisy zawierają nie tylko niezbędne informacje (w tym dokładne biogramy), lecz także kompetentne i rzeczowe komentarze.

Stanisław Żerko